

M T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.

Ser.

133

Title: *Aitareya Brahmana*
(Pancham Panchika)

late

133

	Aitāreya Brāhmaṇa	
:	(१२५५ ५१३१)	: Title
:	Pauchama	: Author
:	Pauchika	: Editor
:	:	: Year, Vols.
:	:	: Publisher
:	:	: Remarks
133	:	:

५ त

अथ शास्त्रमहाभाष्यविशेषमन्त्रप्रवृत्तौ

अथ शास्त्रमहाभाष्यविशेषमन्त्रप्रवृत्तौ

काख

अथ पञ्चमपञ्चिकाग्रंथः

133

श्रीवक्तुं शयनमः ॥ श्रीसरस्वत्ये नमः ॥ श्रीसीतारामचंद्रभ्यां नमः ॥ ३ ॥ विश्वे
 देवा देवतास्तृतीयमहर्षिस्तिसप्तदशस्तोमो वै रूपं सामं जगती चंदो यथा देवतमे नैनय
 थास्तोमं यथा सामं यथा कंदं संप्रोति यऽएवं वेदं यद्देसमानो दर्कं तत्तृतीयस्याऽऽरूपं
 यदश्वमद्यदंतवद्यत्पुनराहृतं यत्पुनर्निनृत्तं यदंतवद्यत्पर्यस्तवद्यत्त्रिवद्यदंतं रूपं यदुक्त
 मेपदे देवतानिरुच्यते यदसौ लोको भुदितो यद्दे रूपं यज्जागृतं यच्च तमे तानि वै तृती
 यस्याऽऽरूपं पाणिपुष्पादिदेवहूतमो अश्वो अग्नेरथीरिवेति तृतीयस्याऽऽज्यं भ
 वति देवा वै तृतीयेनाऽऽस्वर्गं लोकमायं स्तानसुरारक्षां स्यन्त्वारयंतते विरूपाभव
 तविरूपाभवेति भवंत आयं स्ते पादिरूपाभवतविरूपाभवतेति भवंत आयं स्ते

५ तं

रूपं सामां भवत्तद्दे रूपं स्य वै रूपं पत्वं विरूपं पाप्मवाभूत्वापाम्मानमपहते यऽएवं वेदताऽऽ
 स्मान्नेवागच्छति समेव सृज्यंते तान्श्वाभूत्वापदिरपाघृतयश्च दश्वाभूत्वापदिरपाघृत
 तदश्वा नामश्वात्तमभुतेष्वकामयतयः एवं वेदतस्मादश्वः पशूनां जीवेद्यः तस्तस्मा
 दश्वः प्रयऽपदाहिनस्त्यपपाप्मानंहते यऽएवं वेदतस्मादेव दश्ववदाज्यं भवति तृतीह
 नितृतीयस्याऽऽरूपं वायवायाहिवातयेवायोयाहिशिवादि वऽऽश्ववायवेषां सुताना
 मामित्रैव रूपेण वयमश्विना वेहगुतमायात्पाजिभिः सुतं सज्जुर्विश्वेभिर्देवीभिरुतनः
 प्रियाप्रियास्त्रियोऽहं प्रउगं समानो दर्कं तृतीयेह नितृतीयस्याऽऽरूपं तंतमिडा
 धसेमहे वयऽऽऽस्यसोमाऽऽतिमरुत्वतीयस्य प्रतिपदनुयरो निनृत्तवत्त्रिवद्यदंती
 येह नितृतीयस्याऽऽरूपं मिडनेदी यएदिहीत्यभ्युतः प्रगाथः प्रनूनं ब्रह्मणस्पति

ये ल

तीये हनित तीये स्या को रूपं पारा वराम रुतो धृष्टोक्त सः इति मा रुतं ब्रूभि व्याहृत्य मंतो ब्रूत
 त्तीयमहस्तताये हनित तीये स्या को रूपं नात वेदसे सुन वाम सोममिति नात वेद स्या च्युता
 त्वमने प्रथमोऽग्निगारु बिरिति नात वेदस्यं पुरस्तादुदकं तृतीये हनित तीये स्या को रूपं
 त्वमित्युत्तरं य इमं भिदति संतत्ये संतते स्म हे र यवच्छिन्नैर्यति यः एवं विद्वांसो यान्ति
 ॥ २॥ आप्यते वै सोमाऽ आप्यते बुदांसि ह तृतीये हं न्येत देवतत उच्छिष्यते वागिसे वत
 देतदक्षरं चक्षरं वागिसे कमक्षरमक्षरमिति अक्षरं सः एवैष उत्तर स्म हो वागे कं गोर कद्यो
 रेकं ततो वै वागे वचतुर्थमहर्वहति त यचतुर्थमहर्नृ रवयत्येतदेव तदक्षरमभ्या यच्छेत्तद
 र्वयत्येतत्प्रविभावयिष्यति चतुर्थस्याहः उद्यत्याऽ अन्नं वै नृ रवा यदेल वा अभिगे ह्नाभ्य
 रं यथा न्नायं प्रजायते त यचतुर्थमहर्नृ रवयत्ये नमेव तत्प्रजयति नयं स्य न्नायस्य प्रजा

ति ५

यैत स्मा चतुर्थमहर्ज्जोत इवति चतुरक्षरेण नृ रवयेदित्याहुः श्वतुष्पादां चैष शवः पशुना
 मवस्थेयं चतुरक्षरेण नृ रवयेदित्याहुः स्रयोवा इमे त्रिष्टो लोकाऽ एषामेव लोका नामाभिजि
 योकाक्षरेण नृ रवयेदिति ह स्माहः उगलायनो ब्रह्मामो ह ल्यायुकाक्षरेण वै वागे व वावस
 प्रति नृ रवयेति यः एकाक्षरेण नृ रवयेतीति द्विष्टो लोके व नृ रवयेति त्रिष्टो लोके व नृ रवयेति चतुष्टो लोके व
 पुरुषश्चतुष्पादाः पशवोऽयं जमानमेव तद्वि प्रतिष्ठं चतुष्पासु यशुषु प्रति प्रतिष्ठापयति तस्मा
 द्वक्षरेणैव नृ रवयेत् नृ रवतः प्रातरनुवाक्रे नृ रवयति मुरवतो वै प्रजा अन्नमदंति मुरवतः एवत
 हं न्नायस्य यजमानं दधाति मध्यत आज्ये नृ रवयति मध्यतो वै प्रजा अन्नं धिनोति मध्यतः
 एवत दन्ताय स्य यजमानं दधाति मुरवतो मध्यं दिने नृ रवयति मुरवतो वै प्रजा अन्नमदं
 ति मुरवतः एवत दन्ताय स्य यजमानं दधाति तदुभयतो नृ रवयति परिगृह्णाति सवनाभ्यामन्ना

यस्यपरिग्रहीत्ये॥ ३॥ वायव्येदेवताचतुर्थमहर्बह्मिकविश्वस्तोमोवेयजं सामोनुष्टुप
 उदो यथा देवता मेनेन यथा स्तोमं यथा यथा सामं यथा उदं संराभोति यः एवं वेद यहा एतच्च
 निवतवतुर्थस्याहोरूपं यथा वषट्ममहस्तं देतस्युनर्वचतुर्थयद्युक्तवचः श्रवणं श्रुमद्यपि
 वचः प्रथमं देवतानि रुच्यते यदयं ओकाशुदितो यज्जातवद्यद्ववद्यद्युक्तवचः श्रवणं श्रुमद्यपि
 ग्रहमद्यादिरिक्तं पदितुदाय दनातिरिक्तं यदराजं यदानुष्टुपं यत्करिष्ये इत्यथमस्या
 होरूपं यथा निवतवतुर्थस्याहोरूपं यथा ग्निं न स्वर्गं किं भिरिति वतुर्थस्याहोरूपं आर्ज्यं
 नवतिवमदां विरिक्तं विरिक्तस्य रूपं श्रवणं रुच्यते वतुर्थस्याहोरूपं यमहर्बह्मिकं यो य
 गः पां इति पशवः पशवः नाम वरुध्यता उदरा जगत्या जगत्यातः सवनं एष महस्तेन व
 तुर्थस्याहोरूपं ता उदरा नुष्टुभ आनुष्टुभं स्तेन वतुर्थस्याहोरूपं ता उ

x पा ३.२

विरातिर्गो यः पुनः प्रायणीयं स्तेन वतुर्थस्याहोरूपं तदेतदहं रक्तमशस्तमया
 तयामरुक्तं यः उदरा साक्षात्तदेतत्तुर्थस्याहोरूपं आर्ज्यं भवति यथा देवतद्यजंत नवतवाचमवतसु
 न रूपयति संतत्ये संतत्ये र्दे र्वावलि भैर्यं तियः एवं विहंसोयंति वा योशुकोऽअयामितवी
 हिहोत्रा अवीताः वा योशतहरीणां मिंदं श्रवणं येषां सोमा नामाचिकितान सुकृतं आनोवि
 ति श्रवणं रुचिं भिस्त्युवा अपूर्णामयसं द्दि नं रिपुं मवितमेन दीतं इत्यानुष्टुभं प्रजगामोति व
 x प्रोक्तं रुच्यते वतुर्थस्याहोरूपं तत्वाय रुचिं भिस्त्युवा इति मरुत नीयस्य प्रतीपदी मह
 इत्यभ्यायाम्भामिवेतदहस्तेन वतुर्थस्याहोरूपं निवसो सुतसामंधः उदराय एरिदिष्टु
 ब्रह्मण स्याति रग्निर्न तात्वं सोमं क्रतुभिः पिबन्तपः प्रवदं दाय वृद्धतः शतं यथमना ह्रास
 मान आतान वतुर्थस्याहोरूपं रुच्यते हवइदमारिण्यः इति सूक्तं रुच्यते वतु

मि-

र्थस्याहो रूपं प्रकृतं देवीमनावेति वैश्वदेवै प्रेति चरुचक्रवचवत्तुर्थे हनिचतुर्थे स्याहो रूपं
 ता उविचंदसाः संति द्विपदाः संति चतुष्पदाः स्तेनचतुर्थे स्याहो रूपं वैश्वानरस्य सुतो
 स्यामेसाग्निमारुतस्य प्रतिपदितो जात इति जातवचतुर्थे हनिचतुर्थे स्याहो रूपं रुद्रस्य का
 नरः सनीका इति मारुतं न किं ह्येषां जनं विवेदेति जातवचतुर्थे हनिचतुर्थे स्याहो रूपं ता
 उविचंदसाः संति द्विपदाः संति चतुष्पदाः स्तेनचतुर्थे स्याहो रूपं जातवेदस्य सुनवामस्य
 ममिति जातवेदस्याग्निं युताग्निं नरोदाधिति भिररण्योदिति जातवेदस्य हस्तच्युती ज
 नयंतीति जातवचतुर्थे हनिचतुर्थे स्याहो रूपं उविचंदसाः संति विराजः संति विद्युभस्तेन
 चतुर्थे स्याहो रूपं महो रूपं ॥ ५ ॥ ॥ च ॥ ॥ इति पंचमपंचिकायां प्रथमोऽध्यायः ॥ ॥
 ॥ च ॥ ॥ वावेदवता पंचसमहर्षति त्रिणावस्तामः शाकरं सामयद्भिर्भेदीयथा

देवतमेनेन यथास्तोमं यथा साम यथा चंदसं राभोति यः एवं वेद यः केनोति न प्रेति यः स्तुतं तस्य च
 मस्याहो रूपं यथेव द्वितीयमहस्तदेतस्युनर्यं चमं यः हर्षवत्पति वचदंतर्वच हृषणव च हृथ
 नवचमथमपदे देवतानि रुच्यते यदंतरिक्षमभ्युदितं यदुधवच दधवच धेनुमद्य सुभिमवमभ
 हृद्य त्वभुरुपं यदध्यासविद्विषु डा इव हि पशवो यज्जागतं जागता हि पशवो यद्वाहंतं वाहता हि प
 शवो यस्याहुः पाहुः हि पशवो यद्वाहं मं वा म हि पशवो यद्वा विषाह विहि पशवो यद्वा पुष्पह पुहि पश
 वो यद्वा करं यस्याहुः यकुर्वे च द्वितीयस्याहो रूपं मेतानि वै पंचमस्याहो रूपाणां मरुषु वो अति
 पिषुषर्बुधमिति पंचमस्याहुः भाज्यं भवति जागतमध्यासवस्युत्तुपं पंचमेहनि पंचमस्याहो
 रूपं मानो यज्ञोदविस्पशमानो वायो महत नरथेन ह्युपाजसा बहवः सरवक्षसाः यज्ञा उवादि
 एयः पिबासु तस्य रसिनो देवदेवो वसे देवदेवं बृहद्गायिषे वच इति वाहंतं प्रजगं पंचमेहनि

पंचमस्याहोरूपं पस्यांच नया विहं गतिं चं प्रहं स्यते शोतिमल तीयस्य प्रतिपद्योर्ज्ञे ४
 येति पंचमेहनिपंचमस्याहोरूपं मिंड इ सोमपाः एक इ इने दाप एदिह उतिष्ठ ब्रह्मण्यते नि
 र्नेता त्वं सोम कृतभिः पितृं स्यादृ हृदि शय गापतेति द्वितीयेनाहोसमान आतानः पंचमेह
 निपंचमस्याहोरूपं मवितासि सुचतो एक बहिष्यतस्तुक्तं मद्रूपं इ पंचपदं पंचमेहनिपंच
 मस्याहोरूपं मिहाहिसोम इन्द्र इति सुक्तं मद्रूपं इ पंचमपदं पंचमेहनिपंचमस्याहोरूपं मिड
 पितृभ्यं सुतो मरापोतस्तुक्तं मद्रूपं इ भतेन प्रतिष्ठित पदेन सवनं राधारायत नादेव तेन प्रथम
 तेमद्रुत्वा १२ इमी इ इति ययो सोनेति न प्रतिपंचमेहनिपंचमस्याहोरूपं ता उगा ययोगा ययो
 वा एतस्य ग्रहस्य माथां दिनं व हंति तदेतं च दोष हति यस्मिन्निविहीयते तस्मात्ता यत्री पुनि
 विदं धाति ॥ १ ॥ महानाम्नी धनस्तु वतेशा करेण साम्ना राथं तरेण हनिपंचमेहनिपंच

क

मस्याहोरूपं मिंडो वा एताभिर्महानात्मानं नियमिमा ततस्यान्महानाभ्यो थो इमेवैलो कामहानाभ्यो इ
 मेमहात इमानैलोका अनापतिः सृष्टुं सर्वमशक्रो द्यदिदा किंच यदिमा लोका अनापतिः सृष्टुं सर्व
 मशक्रो द्यदिदा किंच तच्छक्यं भवैस्तच्छरीणां शकरी त्वं ता उर्ध्वाः सीमोभ्यस जत यर्ध्वाः सीमोभ्यस
 जत तसिमा अभवैस्तसिमानां सिमा त्वं स्वादेरि छाविषवतः अपनो हरिभिः सुतमिंडं विभवा भवी
 धन्ति सानि रूपो वषणवान् अस्मिमा अहन्धन्वा न्यंचमेहनिपंचमस्याहोरूपं य एवावेति धाया
 युता भित्वा अरनो नुम इति रथं तस्य यो निम नुनिवर्तयति राथं तरे स्ये तदहरायतने नमो पुला
 वाय अनेति साम प्रणथा ध्यास वा न्य श्रु रूपं पंचमेहनिपंचमस्याहोरूपं यश्रुषु वाजिनं देव
 प्रतमिति ताक्ष्यो युतः ॥ २ ॥ ॥ प्रदं ब्रह्म वक्तुर्ये धाविथोतस्तुक्तं पांडु पंचपदं पंचमेहनि
 पंचमस्याहोरूपं मिंडो वा एताभिर्महानात्मानं नियमिमा ततस्यान्महानाभ्यो थो इमेवैलो कामहानाभ्यो इ

रूपं सवामदासस्तवविजश्वनन्या इति सूक्तं महत् पुत्रं तेन प्रतिष्ठितपदेन सक्कंदाधारायत
 नो देवैतेन न प्रव्यवते तां संवाज्यामसिाति पयसः सहषाष्टभभोभुवदिति पशुरूपं पंचमेह
 निपंचमस्याहो रूपं ता उगाययोगाय गोवा एतस्य ग्रहस्य मध्यं दिनं बहंतित दैत छंदो बहति य
 स्मिन्निविद्यायते तस्या ह्यपत्री पुनि विरं दधातित सवितुर्दृणी महे या नो देव सवितारतिवे
 श्वदेवस्य प्रतिपदनुवरो राथंतरहनि पंचमेह निपंचमस्याहो रूपं तु दुष्पदेवः सविता दमूनाइ
 तिसावित्रमादा शुष सुवति श्ररि कामातितामं पशुरूपं पंचमेह निपंचमस्याहो रूपं मही धावा
 दथिवा इह ज्येष्ठ इति धा वा दथिबीय रुव द्वाक्षति पशुरूपं पंचमेह निपंचमस्याहो रूपं मभर्वि
 स्वावाज इति नो अ उत्या भववा जो वेपशवः पशुरूपं पंचमेह निपंचमस्याहो रूपं स्तुतेन सुष्ट
 तनव्यसाभिरिति वे श्वदेव सव्या सवस्य पशुरूपं पंचमेह निपंचमस्याहो रूपं हविष्यां तमजरं स्व

विदी सग्निमारुतस्य प्रथं दृ शिष्यसं वमेह निपंचमस्याहो रूपं वपुर्नैतत्रिकितुषे चि
 दस्त्विति मारुतं वपुष्यसं वमेह निपंचमस्याहो रूपं जातवेदसे सुन सोमसोममिति जा
 तवेदस्याचुताग्निर्होताग्रहपतिः सराजेति जातवेदस्य मध्याह्नव पशुरूपं पंचमेह निपंच
 मस्याहो रूपं ॥ ३ ॥ देवसेत्रं वा एतं च छमहर्देवसेत्रं वा एत आगच्छति येष छमहरा
 गच्छंति न वेदेवा अन्योन्यस्य गृहेव संबिनर्त्तुः क्रतुर्गृहेव सतीत्या दुस्तवथायथमृत्विज
 क्रतुयाजान्यजंता संप्रदायतद्यथर्वत्तुः कल्पयंतियथायथं जनतास्तदाहुर्नैर्त्तु प्रेषैः
 प्रेषितव्यं नर्त्तु प्रेषैर्त्तुष इत्यं वा वा क्रतु प्रेषा आप्यते वा कषणे हनीति यदुत्तु प्रेषैः प्रेषोयुर्यद
 तु प्रेषैर्त्तुष इत्यु वाचमेव तदासां आतामृ क बही वहराविणीमृ केयुर्यदभिर्नम प्रेषेयुर्यदभि
 नैवषदुर्गुरचुता राहस्य च वेरयज्ञात्याणा त्रजापतेः पशुभ्यां जिनाई सुस्तस्यादग्नेभ्य एवा
 वि प्रेषितव्यमग्ने न्येधिवषदुर्त्तु नैवा रमाप्तां आतामृ के वही वहराविणीमृ छंतिनामु

५ सवनयो २

तावत्तस्यैव वंते न यत्तत्प्राप्तात्प्रजायतेः पञ्चभ्योजिह्वायंति ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ पारुळे
पीरुपदधाति सर्वयोः पुरस्तात्प्रस्थितयाऽन्यानां रोहितवैनामेतच्छंदो यस्यारुळे पमेते
नवाइंद्रः सप्तस्वर्गाः ऋकोकानरोहरोहति सप्तस्वर्गाः ऋकोकान्यऽएवं वेदतदाहुर्यं नम
पदाएवपंचमस्याऽऽरूपं षड्दशः षष्ठस्याथ कस्मात्सप्तपदाः षष्ठे ह्यस्य तदतिषां द्वेरेवप
हः षष्ठमहराप्नुवंत्यं पच्छिद्यैव तदह्यं सप्तमं तदेव सप्तमेन पदेनाभ्यारभ्य वसंति वाचमे
वतत्पुनरुपयंति संतत्ये संतते रश्मि रश्मि वच्छिन्नेर्यंति यऽएवं विद्वांसो यंति ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥
॥ देवास्फरावाऽऽरुलोकेषु समयंतं तत वै देवाः षष्ठे वै नैवान्ते न्यो लोकेषु स्फरात्प्राण
दंततेषां यान्मंतर्हस्ती नानि वस्त्राणां देवतनद्यदेतत्पदं पुनः पदं सऽएवं कुश आसंजना
याद्विषतो वसुदत्ते निरेन मेभ्यः सर्वेभ्यो कोकेभ्यो नुदतयऽएवं वेद ॥ ६ ॥ ॥ ॥

५ संस्तान्यादाय समुद्रं प्रोथत न एतेनैव छंदसानु हायातर्हस्तीनामि ५२

६
षोर्वदेवता षष्ठमहर्वति त्रयस्त्रिंशस्तोमो रैव तं सामातिष्ठं द्वां छंदो यथा देवतमेनेन यस्ताथा
स्तोमयथा सामयथा छंदसं साराधोतियऽएवं वेदय देवमानोदकं तत्पृष्ठस्याऽऽरूपं यथैव तृती
यमहस्तदेतत्पुनर्यत्पृष्ठं यद्वैव दंतवद्यत्पुनराहृतं यत्पुनर्न नृत्तं यदंतवद्यत्पयस्तवद्यत्त्रिव
द्यदंतं ऋषं वदु तमेपदे देवतानि रुच्यते दयदसौ लोको नुदितो यत्पारुळे पंचमसप्तमपदं यन्ता
राशं संयन्नामाने दिष्टं यदेव तं यदतिष्ठं दायत्कृतं यत्तृतीयस्याऽऽरूपमेतानि वै षष्ठस्याऽऽरूप
पाण्ययं जायते मनुषो धूरी मणीति षष्ठस्याऽऽरूपं भवति पारुळे पमेति छंदो सप्तपदं षष्ठे ह
निषष्ठस्याऽऽरूपं स्तीर्णं बर्हिर्हिरूपेनायाहि वीतय आचार्यो निपुत्वान्वक्षसद्वसे सुषुमा
यातमादिभिर्युवांस्तोमेभिर्देवयंतो अश्विना वर्मह इन्द्र एषां विरास्त ओषधो ह्यो अग्नेष्टु
ह्रिबिमा वितो ये देवा सो दिव्येकादश स्ते यमददा इमं समृण्युतमिति प्र० उगे पारुळे पमि
तिष्ठंदाः सप्तपदं षष्ठे ह निषष्ठस्याऽऽरूपं सप्तव्यामिहानां मतिमरुत्वतीयस्य प्रतिपदं तो वै

महदंतः यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
नं ब्रह्मणस्पतिरग्निर्नेता त्वं सो कर्तुमिच्छिः श्विन्वस्य पो न किः सुप्राप्सोरथमिति तृतीयेनाक्रासमानः
आता न यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
दनिषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
महदंतः यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
दमिति यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
योगां यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
धुनिविददधतिरिवतर्भः सधमादं रवं इवत स्नातेतिरिवतर्भः यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु
क्रोरूपं यष्टमहः यष्टमहः निषष्टस्या क्रोरूपं यष्टं इत्यस्य सोमादं इनेदी यष्टं यष्टं एदिहि जन्तु

येतदहरायतनेन इमिदेवतातयः इति सामप्रगाथो निरुतवा न्यष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं त्यमृषु वाजिनंद
बहुतमिति ताक्ष्यामुतः ॥ ७ ॥ एंड्याह्युपनः परावत इति सूक्तं पांरुष्टेयमति कंदाः सप्तपदं
ष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं पञ्चान्वस्य महतो महानीति सूक्तं समानोदकं षष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं पञ्च
रेको रयिपते रयाणा मिति सूक्तं रथमातिष्ठतु विरम्या स्पृभी ममित्यंतावो स्थितमंतः षष्ठमहः
षष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं तदुत्रैषु भूतेन प्रतिष्ठितपदेन सवनं दाधारायतनादेव तेन न पच्यवतः
उपनो हरिभिः सुतमिति पर्वासः समानोदकं षष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं ता उगायत्रो गायत्र्या वा
यस्य तस्य अहस्य मथादिनं वहति तद्वत कंदो वहति यास्मिन्नि विष्ठा यते तस्माद्वायवी पुनि वि
रंदधाति त्यजित्यंत्वं सवितरमो ण्यो रिति वैश्वदेवस्य प्रतिपदति कंदाः षष्टे हनिषष्टस्याङ्गोरूपं

पतसविनुर्वरेण्यदोषो आणदिमनु चरोतोवैगतमतः षष्ठमहः षष्ठेहनिषष्ठस्याज्ञोरूपमुद्रुष्टुदे
 वः सवितासवायेतिसावित्रमश्वतमतदपावक्रिरस्मादित्यतोवैस्त्रुतमतः षष्ठमहः षष्ठेहनि
 षष्ठस्याज्ञोरूपंकराष्टवीकतरापरायोरितिशाकाष्टथिवीयसमानोदकंषष्ठेहनिषष्ठस्याज्ञो
 रूपंकिमुष्ट्रेष्ठः कियविष्टो नः आजागं नुपनावाजाः अश्वरम्भस्यास्या भवंना राशंसविवस्वष्ट
 हनिषष्ठस्याज्ञोरूपंमिदमिष्टोरो इंग्रत्वेव वायेयतेनदक्षिण्या समक्ताः सवितीवश्वदत्त
 नाभानेदिष्टंशसतिनाभानेदिष्टं वैमानवब्रह्मचर्यवसतन्वातरोनिरभजन्सोब्रवीदसुकिंमत्वा
 मभाक्तेत्येतमेवनिष्ठाकमववदिता रुमित्यनुवंसस्मा दाय्येतर्हिपितरं पुत्रानि छावोववदितेत्येवाव
 क्षतेसपितरतरमत्या ब्रवीत्वां हवावमस्यतताभाश्चुरितितं पिता ब्रवीन्मा पुत्रकतदा दृथा अणि

रसोवाः इमेखर्गयत्नोकाय सत्रेमा सतेते षष्ठ षष्ठमेवा दुरागत्युत्थंतिता नेते स्त्रुक् षष्ठेहनि
 शंसयतेषां यस हस्त्रं सत्रपरिवेषणंत त्रेस्वर्यतो दास्यंतीति तथेतिता नुपेत्प्रतिगृभ्णीतमान
 वंसुमेधसः इतितमबुवन्किं कामोवदसीती दमववः षष्ठमहः प्रजापयानीत्यब्रवीदथय
 हः एतसहस्त्रं सत्रपरिवेषणंत मेस्वर्यतो दत्तेतितथेतिता नेते स्त्रुक् षष्ठेहनि शंसयत
 तोवैतेप्रयत्नमजानन्स्वर्गं लोकं तं ददेत स्त्रुक् षष्ठेहनि शंसति यज्ञस्य प्रजायेस्वर्ग
 स्य लोकं स्यानुख्यास्यंतं स्वर्यतो ब्रुवन्नेतत्रे ब्राह्मणसहस्त्रमिति तदेन समा कुर्वाण
 पुरुषः छच्छरावाः स्युत्ररतउषो छाया ब्रवीन्मम वा इदं मम वैवा स्त्रुहमिति सो ब्रवीन्
 मत्पवा इदं इति तितम ब्रवीत दत्तेनोतवैवपितरि प्रश्न इति सपितरमेतं पिता ब्रवीन्

न
 मनुते पुत्रकादृशित्यदुरेवमद्वयवतीतुमेपुत्रः कृच्छ्रशर्वास्तुत्रगत उपोदतिष्ठन्मम वा इदं ममेव
 वास्तुहमिहानिदिनोति तं पिता ब्रवात सौवपुत्रकतैत्रु स तुभ्यं वास्यतीति स पुनरस्या ब्रवीत्तव
 दृवावकि ३ भगवः इह मिति मपिता हति स्या ब्रवात दहत्तु यमेव ददामि यः एव सत्यमवा
 दारितितस्मादेव विदुषा सत्यमेव वदितव्यं सः एष सहस्रं सन्निर्मो यः न भानेदिष्टः उपेन
 सहस्रं नमति प्रपद्ये नाका स्वर्गं लोकं जानाति यः एव वेदः ॥ १०४ ॥ तान्येता नि सहस्रवराणां
 त्या वक्षते ना भानेदिष्टं बालं खिल्या वषा कपि मेव यामरुतं तानि सहस्रं शंसे च देषामंत्ररिया
 त्रयजमानस्यां नरिया घृदिना भानेदिष्टं रे तो स्यां तरिया घृदि बालं खिल्याः प्राणा नस्यां
 तां तरिया घृदि वषा कपि मात्मानं स्यां तरिया घृदेव यामरुतं प्रतिष्ठायाः एतं यावयेद

मैवमानुष्ये च ना भानेदिष्टं नैव रे तो सिंच तं बालं खिल्या भिर्व्यकरोस्व कीर्तिना काशीवतेन योनिं
 बहापयदुरो यथा तव शर्मन्मदेमेति तस्माज्ज्ञायात्स गर्भः कनी यो सं सं तं योनिं नहि नस्ति वक्षणा
 हि सक्तं सः एव यामरुतं तैवैकरोति तेनेदं सर्वमेतैवै हतमेति ययिदं किं न हश्च कृष्णमहरजुने च
 त्याग्निमाकृतस्य प्रतिपद हश्चाहश्चेति पुनराह तं पुनर्निनृतं षष्ठे हनिषष्ठस्याकोरूपं मधोचोना
 ममाकृतं यजत्राऽऽतिमाकृतं वकं भिव्या हृत्य मंतो वै बकंतः षष्ठमहः षष्ठे हनिषष्ठस्याको
 रूपं जातवेदसे सु न वामसो ममिति जातवेदस्या च्युता स प्रत्नथा सहसा जायमान इति जातवेद
 स्यं समानो रक्षे षष्ठे हनिषष्ठस्याको रूपं धारयं धारयन् निति शंसति प्रसंसाद्य अंतं स्य वि
 भायत घथा पुनराग्रं यं पुनर्निग्रं यं तं वधी यान्मद्वयं वांततो धारणा य निहत्या त्वा द कं घाहा

इयं धारयान्ति शंसति सतत्ये संत ते स्त्राहैरव्यवच्छिन्ने रीतियः एवं वे विहं सो यंति यंति ॥
 इति पंचमः अध्यायः ॥ श्रीः ॥ यद्वा एति वप्रेति च त
 सप्तमस्याहो रूपं यथेव यमम हस्तदेवतत्पुनर्य सप्तमयद्युक्तवद्यथवद्यदाश्रुमद्यतिव
 वद्यत्यथमेपदे देवतानिरुच्य यदयं लोको भुवि दितो यः शतवद्यदतिरुक्तै यत्किं रिषद्यत्यथमस्या
 हो रूपमेतानि वै सप्तमस्याहो रूपानि समुद्राहर्मिर्मधुमाः उदारः दिति सप्तमस्याहो आन्यं भ
 वत्यनिरुक्तं सप्तमेहति सप्तमस्याहो रूपं वाग्वै समुद्रो न वै वासीयते न समुद्रः क्षीयते न घटत सप्त
 मस्याहो आन्यं भवति यद्वा देवतघटं न च ते वा चमेव तत्पुनरुपयंति संतत्ये संत ते स्त्राहैरव्य
 व्यवच्छिन्ने रीतियः एवं वे विहं सो यंति यंति ॥

नावदानानि पुनः प्रत्यभिचार्यं त्यपातयामताया एव मैवैतस्त्रामांश्च वंदांसि च पुनः प्रत्युपयंत्य यात
 यामता ये यदेत सप्तमस्याहो आन्यं भवति तदुत्रैव भुवि ह्युप्रातः सवन एष ग्रहः आरायो नृपशु
 विपाउपनः प्रयान्ति र्यासिदा श्वांसमंछानो नित्युजिः शनिनभिरध्वं सोताजी रोऽअध्वरेष
 स्त्राघेवायव इन्द्रमादनासोयावाशितं नित्युतोपाः सहस्त्रं प्रयहां मित्रावरुणा स्पर्द्धन्ना गोमताना सस्यां
 स्थेनानो देवशवसाया हिंश्रुषि नृवो यशे बुदेवयंतो अर्द्धं नृशोदसाधायसासस्त्रः एषेति प्रऽगा
 मेति वप्रेति च सप्तमेहति सप्तमस्याहो रूपं तदुत्रैव भुवि ह्युप्रातः सवन एष ग्रहः आत्वारथं यथो
 तयः इन्द्रो सुतमं धः इन्द्रो दीयः एदि हि प्रैतु ब्रह्मण स्पतिरग्निर्नेता त्वंसो मक्रुर्भिः पिबंत्य
 पः प्रवः इन्द्राय हतः इति प्रथमेनाहो समान आतानः सप्तमेहति सप्तमस्याहो रूपं कयाश्रुभा

सवयसः सनीवा इति सूक्तं न जायमानो न शतेन जात इति जातवस प्रमेहनि सप्तमस्या को रूपं तदु
 कया शुभी यमेतद्वै सजातं संत निरुक्तं यत्कया शुभी यमेतेन हवाऽइडो हवाग स्यो मरुतः स्तसम
 जानत तद्यत्कया शुभी यं सति संजात्याऽ एव तद्वा पुष्पं तद्यो स्य प्रियस्या कया देवा स्य कया शुभी
 यंतु वैष्णु भूतेन प्रतिष्ठित पदे नवनंदा धारायतना देवैतेन न प्र चवते स्यं स मेघं स्वर्विदमिति सू
 क्तं मत्स्यन्त वादं हवन स्य दं यमिति रथव सप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं तदु जागतं जगस्यो वाऽ एत
 स्य च हस्य मध्यं दिनं वहति तद्वै छंदो वहति यस्मिन्नि विद्वा यते तस्माद्गता पु निविदं धातिमि
 शुनानि स्तुक्ता निशस्यते वैष्णु भानि च जगता निचमिथुनं वै पशवः पशवश्चंदो माः पशूनाम वरुथेत्ता
 मिहि हवामहे त्वं ह्येहि चैर वरति ह्यपृष्ठं भवति सप्तमे हनि यदेव षष्ठ्या इस्तद्वै ध्यतं रंतं

रूपं यद्दत्तं वैराजं यद्वयंतरंतं वा करं यद्दत्तं वैराजं तं धैद्यद्दत्तं वैराजं भवति हतौ वत हृत्स्युत भू
 वंस्यस्तोमं कंतं वा यय इयंतरं स्यात्संतं वंस्यात्तस्माद्दत्तं वैराजं तं धैद्यद्दत्तं वैराजं भवति हतौ वत हृत्स्युत भू
 शरनो नुमऽ इति रथंतरं स्य यो निमनुजि वरं यति राथंतरं ह्ये तदरापतेनेन पि वा सुतस्य रासिनः
 इति सामपगाथः पिबवान् सप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं तदु जागतं जगस्यो वाऽ एतस्य च हस्य म
 तः ॥ २६ ॥ इडस्य नुवीर्याणि प्रवोचमिति सूक्तं प्रेति सप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं तदु जागतं जगस्यो वाऽ एतस्य च हस्य म
 भूतेन प्रतिष्ठित पदे नवनंदा धारायतना देवैतेन न प्र चवते भिस्यं मेघं पुरुहूतं मृगियमिति सू
 क्तं यद्वाव प्रेति तद्वै भानि सप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं तदु जागतं जगस्यो वाऽ एतस्य च हस्य म
 ध्यां दिनं वहति तद्वै छंदो वहति यस्मिन्नि विद्वा यते तस्माद्गता पु निविदं धातिमि शुनानि

स्तुतानि शस्यंते त्रैलु आनि च सागतानि च मिथुनं वेपशवः पशवः चंदोमाः यशनामकस्यैतसवि
 तृष्ट्यामहेघानो देव सवितरिति वैश्वदेवस्य प्रतिपदत्रचरो राधंतरे हनि सप्तमे हनि सप्तमस्या को
 रूपमभित्वा देव सवितरिति सवित्रयं द्वावप्रेतितदभीति सप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं प्रेतोय
 जस्यं भुवेति यावा एषीथीयं प्रेतिसप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं देवाय जन्मनस्या भिज्जातवस
 तमे हनि सप्तमस्या को रूपं माया हिवनसा सहेति द्विपदाः शंसति द्विपदा देवपुरुषश्चतुष्यादाः प
 शवः पशवः चंदोमाः यशनामकस्यैतस द्विपदाः शंसति यजमानमेव तद्विप्रतिर्छेत्तु वतु सुपशु
 प्रतिष्ठापयत्येभिरने दुगिर इति वैश्वदेवस्य तसप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं तान्मुगा यत्राणि गाय
 त्रतृतीयवतः एष च हो वैश्वानरो अजीज्वरी इत्यानि मासतस्य प्रतिपत्तव सप्तमे हनि सप्त

३

मयं

म

१०

मस्या को रूपं प्रवदस्त्रिदुभिमिति माततं प्रेतिसप्तमे हनि सप्तमस्या को रूपं जातवेदसे सुनवाम
 सोममिति जातवेदस्या च्युता हतं वा विश्ववेदसमिति जातवेदस्य मतिरुक्त सप्तमे हनि सप्तमस्या को रू
 पं तान्मुगा यत्राणि गाय त्रतृतीयसवन एष च हः २ यद्वेनेति न प्रेतियस्त्रिततं एमस्या को
 रूपं मध्ये द्वितीयमहस्तदेवेतमुनर्यदहमं बहर्ध्ववत्प्रतिवद्यदंतर्वद्यदृषणवद्यन्वधन्वयन्मिपदे
 देवतानिरुच्यते यदंतरे क्षमस्मृदितं यदग्निपन्महद्वदिरुतवद्यपुनर्वद्य कर्तव्यद्वितीयस्या को रू
 पमेति निवा अष्टमस्या को रूपा यदग्निं वो देवमाग्नेभिः सजोषा इत्यष्टमस्या क आत्य भवति द्यग्म
 एमेह न्यष्टमस्या को रूपं तद्वैलु भुवि द्युप्यातः सवन एष च हः कुविदं गतमसा ये एधा सः पा
 वो भन्मौरियि वधः सुमेधा उ वृषसः सुदिना अदिमा शंता हतानर आय गोपा या वत्र रस्त

५४

५

शाल०
१६

चोयावदोजः प्रतिवांसर उदितेस्तैर्धनुः प्रत्यस्य काम्यं दुहना ब्रह्माण्डं दो पश्चाद्विष्णुण ५
 विन्ध्वो अग्निः सुमतिं ब्रह्मा अश्रेयसं तस्यानः सरस्वती जुषाणातिप्रजगं प्रतिवदन्तर्व
 हिरुतवर्ध्ववदन्ते हन्यहमस्याको रूपं तदुवैष्टुभं प्रातस्सवनं एष अहो विश्वानरस्य
 वस्यति मिदं इह सोमपाः एक इदं नेरीयः एहि ह्युज्जिष्ठं ब्रह्मणस्पते गिर्नता त्वं सोम ककुभिः
 पिन्वत्यपो ह हिंसाय गायते ति द्वितीयेनाऽऽसमान आतानो एमे हन्यहमस्याको रूपं तं साम
 त्वमिदं यास्मिन् विश्वा इति सूक्तं महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं महिम्बमिदं यत एतानि सूक्तं
 महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं विवासो ममभिः मभुयत इदं इति सूक्तं सर्वं मय्यं महिगुणा
 न इति महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं महद्ददमे

१६
तिरु

हन्यहमस्याको रूपं तदुवैष्टुभं तेन प्रतिष्ठितपदेन सवनं दधारायतना देवैर्न न प्रचवते तमस्य धा
 वा एथिवा सवेतसेति सूक्तं यदेतत्कृण्वानो महिमानमिदं यमिति महद्ददमे हन्यहमस्याको रूपं
 तदुजागतं जगत्सो वाऽएतस्य अहस्य मध्यं दिनं वदन्ति तदेतत्तु देव हति यस्मिन्निविहीयते तस्मात्
 गतीषु निविदं धानि मिथुनाति सूक्तानि शस्यंते त्रैष्टुभानि वज्रगतानि च मिथुनं वै प्रशवः पशव
 अंशोमाः पशूनां मवरुधे मम हदंति सूक्तानि शस्यंते महद्वा अंतरिक्षमेत रिक्षस्या स्येपं च सूक्ता
 नि शस्यंते पं च पदा पंक्तिः पांक्तो यज्ञः पांक्षाः पशवः पशवः अंशोमाः पशूनां मवरुधे अभित्वाश्
 रनो नुमो भित्वा पूर्वपीतयः इति रथं तरं एष्टुभं वस्य हमे हति यद्वा वानेति धाय्या नु ता त्वमिदं हि वाम
 ह इति ब्रह्म तो यो निमनु निवर्तयेति बार्हतये न दहरायतने नो भयं श्रेण वच्चनः इति साम प्रगाथा

ब्रा० ५ यदेदमद्यदुच्यते आसीदिति वा हे तेह न्यहमेहन्यहमस्याकोरूपं सप्तपुवाजिनं देवजूतीमिति अध्याः ३
 तास्योच्युतः ॥ २ ॥ ५ ॥ अष्टव्यापुरुतमान्यस्याऽइति सूक्तं महवीराय तव सेतुरायेति महव
 दहमेहन्यहमस्याकोरूपं तासुतेकीर्तिमद्यवन्महितेति सूक्तं महददहमेहन्यहमस्याकोरूपं
 पंतमहाइंद्रयोहश्रुषोरिति सूक्तं महददहमेहन्यहमस्याकोरूपं तमहाइंद्रवुश्रुहसाइति सू
 क्तं महददहमेहन्यहमस्याकोरूपं तत्रेष्टुभंतनप्रतिष्ठितपदेन सबनदाधाराय तनादेव तेन न प्र
 चवते विविचिदस्य वरिमाविपप्रथइति सूक्तं मिदन्नमकेति महददहमेहन्यहमस्याकोरूपं त
 दुजागतं जगत्या वा एतस्य अहस्यमध्यादिनं वहंतितदेतजोवहतियस्मिन्निविहीयतंतस्या
 जगती पुनि विरंदधातिमिदुनानिस्सक्तानि शस्यंतैरेष्टुभानि वजागतानि च मिथुनं वषण्वः

पशवश्चंद्रोमाः पशुनामवरुधे महंति सूक्तानि शस्यंतैर्महदा अंतरिक्षमंतरिक्षस्यात्येपंचपंचसू
 क्तानि शस्यंतैपंचपदानि पंडिः पांडोयज्ञः पांडोयज्ञः पशवः पशवश्चंद्रोमाः पशुनामवरुधे तानि देपायं दान्ता
 निरशसंपद्यंते सादृशिनी विराजन्ते विराजन्तं यशवः पशवश्चंद्रोमाः यशुनामवरुधे तानि देवस्य
 नेतुस्ससिद्धिर्हृदये करण्यमाविश्वदेवं सत्यतिमिति वैश्वदेवस्य प्रतिपदभुवरो बार्हतेहन्यहमे
 न्यहमस्याकोरूपं हिरण्यपाणिमृतयऽइति सवित्रमूर्ध्वदेहमेहन्यहमस्याकोरूपं महीधोः प
 शिवीचनइति यावायथिबीयमहददहमेहन्यहमस्याकोरूपं युवानापितरापुनर्वायार्थं पुन
 र्बहमेहन्यहमस्याकोरूपं मिमानुक्तं पुवनासापधोमेति द्विपदाः शंसति पादेषु रुषश्चतुष्पा
 दाः पशवः पशवश्चंद्रोमाः पशुनामवरुधे तद्यद्विपदाः शंसति यजमानमेव तद्विप्रतिष्ठं चतुष्पा

॥ ५ ॥

25

सुपशुप्रतिष्ठापयतिदेवानामिदवामहदिति वैश्वदेवमहददष्टमेहन्यष्टमस्याक्नोरूपं तान्युगायत्रा ३१२
णिगायत्रतृतीयसवनदण्ड्यहः कृतावानं वैश्वानरमित्यग्निमारुतस्यप्रतिपदग्निर्वैश्वानरो
महानिति महददष्टमेहन्यष्टमस्याक्नोरूपं कीळं वः शर्हीमारुतमितिमारुतं जंतेरसस्यवाह
धइतिहधन्वदष्टमेहन्यष्टमस्याक्नोरूपं जातवेदसे सुबवामसोममिति जातवेदस्याशु
ताग्नेमृकमहाश्रिसीति जातवेदस्यं महददष्टमेहन्यष्टमस्याक्नोरूपं तान्युगायत्राणिगाय
त्रतृतीयसवनदण्ड्यहः ॥ ८ ॥ १५ ॥ समा ॥ ७ ॥ ८ ॥ इतिपंचमपंचिका
यां तृतीयोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ७ ॥ यदस्यमानोदकीतं न्तवमस्याक्नोरूपं यथैव तृतीयमहस्तदेव
तयुनर्यन्तवमं यश्च वद्यदंतवद्ययुनराहंतं यत्युनर्निहंतं यइतवद्यत्यर्यस्तवद्यत्रिवद्यदं

तरूपं यदुत्तमे परदेवतानि रूच्यते यदसौ लोकोऽभ्युदितो यदुचि वक्षस्य वक्षोति वक्षतव
 ददोक वक्षतं यत्तृतीयस्याङ्गो रूपमेतानि वै नवमस्याङ्गो रूपाङ्गगन्धमहाभमसायविष
 मिति नवमस्याङ्ग आङ्गं भवति गन्धवन्धमेहनि नवमस्याङ्गो रूपं तदुत्रैष्टुभंष्टुष्टुप्रातः स
 वनः एष अहः पर्वरायाश्च यो दद्विरेते ते सत्ये नमनसा दीध्यानादिविषयं तारुण्यः पृथि
 व्यामा विश्वराशिनागतं नो यं सोमः इन्द्रमुभयं सुभ्यं आतु प्रब्रह्मणो अंगिरसो नक्षत्रं सर
 स्वतो देवयंतो हवन्त आनो दिवो ब्रह्मतः पर्वतादा सरस्वत्यभि नो नेषिव स्या इति प्रउगं अवि व स
 स्य वक्षोति वक्षतव दोक वक्षतं यत्तृतीयस्याङ्गो रूपमेतानि वै नवमस्याङ्गो रूपं तदुत्रैष्टुभंष्टुष्टुप्रातः सवन एष अहः
 स्तं तमिश्रधसेमहं यः इन्द्रस्य सोमा इन्द्रनेदीयः एदिहि प्रहृतं ब्रह्मणस्पतिरितिरग्निर्न

ब्रा० ५ तावत्सोमकृतुभिः पिबन्त्यपो न किः सुदा सोरथमिति तृतीयेनाका समान भ्रातानेन वमेहनिन व
 मस्याकोरूपमिदं स्वाहापिबतु यस्य सोमं तिरुक्ते मंतो वै स्वाहा कारो तो न वममहर्न वमेहनि
 न वमस्याकोरूपं गायत्मानमन भन्यं यथा वैरिति स्तुक्ते म जीमत द्वा रधानं स्वर्वादि स्यं तो वै स्वरं तो
 न वममहर्न वमेहनिन वमस्याकोरूपं तिष्ठा हरीरथऽ आशु युज्यमानेति स्तुक्ते मंतो वै स्थित
 मंतो न वममहर्न वमेहनिन वमस्याकोरूपमिमा उवा पुरुत मस्य कारो रिति स्तुक्ते मंधि योरथे
 ष्टमि स्यं तो वै स्थित मंतो न वममहर्न वमेहनिन वमस्याकोरूपं तैज वै पु भं तेन प्रतिष्ठित पदेन
 सवनं दा धारायत ना देवै तेन न प्र च्यवते प्रमं दिने पितु म द्यं ताव वा इति स्तुक्ते समानो दर्कत
 मेहनिन वमस्याकोरूपं तदु कागतं जगत्सो वाऽ एष ग्रहस्य मध्यं दिनं वहति तदेत छंदो वहति

— ३३ नैष्ठिकं —

२. ४ पंचसूक्तानि शस्यंते पंचपदा पंक्तिः पञ्चो यज्ञः पञ्चाङ्गा पञ्चाव पञ्चा कछंदो मा पञ्च नाम वरु ध्यै × २

यस्मिन्नि विद्वा यते तस्या जगती पुनि विदं दधाति मिथुनानि सूक्तानि शस्यंते त्रैष्टुभानि च जागतानि च
 मिथुनं वै पञ्चाव पञ्चाव छंदो मा पञ्च नाम वरु ध्यै त्वामि हि हवामहे इति स्तुत्वं हो हि चैर वै इति हस्त्यं
 अवति न वमेहनि यद्वा वानेति धाप्या च्युता भित्वा श्वर नो नुम इति रथं तरस्य यो निमनु निर्त्रयति ना
 यंतरं होत दह रायतने नै इति धातु शरणमिति साम प्रगा यी स्वि वा न वमेहनि न वमस्याकोरूपं
 त्यस्तु पुवा जिनं देव जूतमिति ता र्क्ष्यो च्युतः २० सं वत्वे जगमुर्गिर इन्द्र पूर्वैरिति स्तुत्वं गत न
 वमेहनि न वमस्याकोरूपं रुदा भुवन्त्रथ ह्ययाणि ब्रह्मेति स्तुत्वं होति वदंत स्तुत्वं सेती ववा अंतं गत्वान
 वमेहनि न वमस्याकोरूपं मा उ सत्यो यतु मघवांऽ रु जीषीति स्तुत्वं सत्य वन्त्र वमेहनि न वमस्याको
 रूपं तत्त इदियं परमं परा वैरिति स्तुत्वं मंतो वै परमं मंतो न वममहर्न वमेहनि न वमस्याकोरूपं तदु
 तैजु मंतो न प्रतिष्ठित पदेन सवनं दा धारायत ना देवै तेन न प्र च्यवतेऽ ह भुव वस्तुनः पर्य स्याति रिति

ब्रा०५ स्तुतमहं धनानि संजयामिश्रत इत्यंतो वैजितमंतो नवममहर्नवमेहनिनवमस्याहोरूपं
 २० तदुज्जगतं जगस्यो वः एतस्य अहस्यमध्यं दिने वहंति तं देवतं संवहति यस्मिन्निर्विहीयते ते
 तस्माद्भुगतीषु निविदं धातिमिथुनानि स्तुतानि शस्यंते वैष्णुभिरुज्जगतानि च मिथुनं वैष्णु
 वः पशवः कुंदो माः पशूनामवरुध्यैतानि देवापं वा न्यानि पं वा न्यानि दशसं प
 २२ ज्ञेयः पां ज्ञाः पशवः पशवः कुंदो माः पशूनामवरुध्यैतानि देवापं वा न्यानि पं वा न्यानि दशसं प
 दंते सौशिनी विरा कुत्र विरा कुत्र पशवः पशवः कुंदो माः पशूनामवरुध्यैतानि देवापं वा न्यानि पं वा न्यानि दशसं प
 नो देवसक्तिरिति वैदे श्वदेवस्य प्रतिपदनुचरो राथंतरेह निनवमेहनिनवमस्याहोरूपं दोषा आ
 गादिति सा विजितमंतो वैजितमंतो वै नवममहर्नवमेहनिनवमस्याहोरूपं प्रवामहि च वी अत्राति
 घावा एथिवी यं श्रुं वीऽ उपप्रशस्तय इति श्रुविबन्तवमेहनिनवमस्याहोरूपं मिं इ इषे ददात्तुन

दि स्तेनोरत्राति धत्तेत्यार्धं त्रिरा साप्तानि सुत्तत इति त्रिवन्तवमेहनिनवमस्याहोरूपं भुरेको
 विष्णुस्त्वनरो युवेति पदाः शंसति द्विपादेषु रूपेषु तुष्पादाः पशवः पशवः कुंदो माः पशूनामवरु
 रुध्यैतद्यदि पदाः शंसति यजमानमेव तद्विप्रतिष्ठितं च तुष्पादुपश्रुषु प्रतिष्ठापयति यो विंशति च
 यस्य इति वैश्वदेवं त्रिवन्तवमेहनिनवमस्याहोरूपं ता युगा यत्राणि गायत च तृतीय सवनऽ एष
 अहो वैश्वानरो नऽ उत यऽ इत्याग्निमारुतस्य प्रतिपदनुचदा प्रयावु परावत इत्यंतो वै परावतो ते
 नवममहर्नवमेहनिनवमस्याहोरूपं मरुतो यस्य हि क्षय इति मारुतं सौतिवदंत रूपं न्वेती व
 वा अंतं गत्वा नवमेहनिनवमस्याहोरूपं आतवेदसे सुन वाम सोममिति जातवदस्या च्युता प्रा
 ग्नये वाचमीरयेति जातवेदस्यं समानोदकं नवमेहनिनवमस्याहोरूपं सनः पर्वदति हिषः सनः

पर्वदतिद्विषतिशंसति बहुवाऽएतस्मिन् वरात्रे किं च किं च वारणां क्रियते शांत्याऽएव तद्यस
नः पर्वदतिद्विषः स नः पर्वदतिद्विषतिशंसतिसर्वस्मादेवेनांस्तदेन सः प्रमुच्यतान्पुण्य
त्राणि गायत्रततो यसवन एव च हः २ २२ एषां षष्ठं हमुपयंतियथा वै मुरवमेव एषाः
षष्ठं हस्तद्यथांतरं मुरवस्य जिह्वा तालुदन्ता एव कंदोमाऽअथ येनैव वाचं व्याकरोति येन स्वादु
ता स्वादुच विज्ञानाति तदमशममहर्थावेनासिकेऽएव एषाः षष्ठं हस्तद्यथांतरं नासिके यो
रेवं कंदोमा अथ येनैव गंधानि ज्ञानाति तदमशममहर्थावेनासिकेऽएव एषाः षष्ठं हस्तद्यथांतरं
क्ष्माः हृष्टमेवं कंदोमा अथ येनैव कर्णनिकायेन पश्यति तदमशममहर्थावेन कर्ण एव एषाः षष्ठं
हस्तद्यथांतरं कर्णस्यैवं कंदोमा अथ येनैव शृणोति तदमशममहः १ श्रीयं वाऽएत आगच्छंतिये

२ × श्रीवैश्वामह ×

× धृतिरिह ×

दशममह रागवृत्तिं तस्माद् दशममहर विवाक्यं भवति मन्त्रिणो वादिष्येति दुरववदं हि
श्रेयसस्तेततः सर्पितो मार्जयंतते पत्नी शांतिं संप्रपद्यंतते वां यऽएतामाहुतिं विद्यां स
ह्यासमन्वारमधमिति सञ्जुयादिहरमेहरमधमिह स्वधृतिरग्नेवाह स्वाहा वाहिति
स यदि हरमेत्याहस्मिन्नेवेनां स्तके होमयती हरमध्वमिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह
धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे
इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे
इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे
इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे
इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे इमयतीह धृतिरिह स्वधृतिरिति यदाह प्रजापते वैष्णवे

मिति सङ्गुह्यादुपस्थजं धरुणं मातरं धरुणो धयन् रायस्योषमिषमूर्जमस्मासुदीधरस्वा
 हे निरायस्योषमिषमूर्जमवसंधः आत्मने च पञ्चमाने न्यश्च यत्रैवं विद्वानेतामाहुतिं हुं होति
 ३ २२ ते ततः सर्पतिते सदः संप्रपद्यंते यथा यथ मन्यः कृत्विजो ब्युसर्पेत्सु तिसं
 र्पं कृत्वा तारस्ते सर्पराजा कृत्स्नवतः इयं वै सर्यरक्षी यं हि सर्पलोराजीयं वा ७ अक्षो
 मिके वायः आसीत्तं मंत्रमपन्नपदाय गौः पृश्निरकृमिदितितामयं पृश्निर्वर्ण आवि २२
 रात्रा नारुपो यं यं काममकामयत्तयदिदं किं चोषधयो वनस्य तयः सर्वाणि रूपानि पृ
 श्निरे नं वर्ण आविशति नानारुपो यं यं काममकामयते यः स्वं वेद मनसा प्रस्ताति मनसा
 यति मनसा प्रतिहरति वा वाशं सति वाक्कैव मनश्च देवानां मिथुनं देवानां मेव तन्मिथुने नमि

१ यत्ते प्रजा

भुनं प्रजापते प्रजास्ये प्रजाप शुभिर्येदं वेदाथ वतुर्होतृन्होता व्याचष्टे तदेव तस्मिन् मन
 रां सति देवानां वा एतद्यज्ञियं गुह्यं नाम यच्च तुर्होतारस्तद्यच्च तुर्होतृन्होता व्याचष्टे देवानां
 मेव तद्यज्ञियं गुह्यं नाम प्रकाशंगमयति तदेनं प्रकाशंगमयति गच्छति प्रकाशं यः
 एवं वेद यं ब्राह्मणमनूदानं यशोनर्त्तयति हस्माहारण्यं परेत्यदर्शं वा नुदथ्यदक्षिणतो ब्र
 ह्माणमुवेक्ष्य च तुर्होतृन्व्याचक्षीत देवानां वा एतद्यज्ञियं गुह्यं नाम यच्च तुर्होतारस्तद्यच्च तुर्होतृ
 न्वाचक्षीत देवानां मेव तद्यज्ञियं गुह्यं नाम प्रकाशंगमयति तदेनं प्रकाशंगमयति
 गच्छति प्रकाशं यः एवं वेदा ४ २३ अथोदुंबरी समन्वारं भूतिः इषमूर्जमन्वारं भूतिः
 र्वाऽअन्नाद्यमुदुंबरो यदेतदेवाऽइमूर्जं व्यभंजं ततः उदुंबरः स भुवरतस्मात्सन्निः संवत्स

रस्यपच्यतेतद्योदुंबरीसमन्वारभंतइषमेवतदुज्ज्वलंमन्नाद्यंसमन्वारभंतवाचंयत्तं
 तिवाग्नेयशोयशमेवतद्यत्तंइत्यहर्नियत्तंइत्यहर्वस्वर्गलोकःसर्वमेवतद्यत्तंनियत्तंतिनदि
 वावाचंविस्मृजेरन्यदिवावाचंविस्मृजेरन्यहर्भ्यायपरिशिष्युर्नक्तंवाचंविस्मृजेरन्य
 नक्तंवाचंविस्मृजेरन्यरात्रीभान्वायपरिशिष्युःसमयाविषितःस्वर्गस्यादयवाचंविस्मृजे
 रंस्मावतमेवतद्विषतेलोकंपरिशिष्यंत्यथोरवत्त्वस्तमितऽएववाचंविस्मृजेरंस्तमोभाऊ २२
 मेवतद्विषंतंभान्वायकुर्वंत्याहवनीयंपरीक्षंत्यवाचंविस्मृजेरन्यजोवाआहवनीयःस्व
 र्गलोकऽआहवनीयोजोवतस्वर्गलोकंनस्वर्गलोकंयन्तियुद्धेनमकर्मयदस्यरीची
 चाम।प्रजापतितत्पितरमप्येत्वितिवाचंविस्मृजेतेषांप्रजापतिर्वैप्रजाप्रनुप्रजायन्तेप्रजापतिस्त

नातिरिक्तयोःप्रतिष्ठानेनानूनंनातिरिक्तंहिनस्तिप्रजापतिमेवोनारिक्तंनान्यत्त्यर्जुनितियऽएवं
 विद्वांससृजतेनवाचंविस्मृजतेतस्मादेवंविद्वांसऽएतेनैववाचंविस्मृजेरन् ५ २४ अध्वर्युः
 इत्याहुयतेचतुर्होतृषुबहिष्माणस्तदाहवस्यरूपमोहोतस्तथाहोतरित्यध्वर्युःप्रतिष्ठा
 णास्यवसितेवसितेदशुषुपेदशुतेषांविद्विःस्त्रुगासी २ त्रवित्रमाज्यमासी ३ त्रवाग्नेदि ४
 रासी ५ त्रआधीतं बहिरासी ६ त्रकेतोअग्निरासी ७ त्रविश्वतमग्निरासी ८ त्रवा
 णोद्विससी ९ त्रसामाध्वर्युरासी १० त्रवाचस्यतिर्हतासी ११ त्रमनउपवक्रासी १२ त्र
 तेवारवंथहमगृह्णतवाचस्यतेविधोनामन्विधेमतेनामविधेस्त्वमस्माकंआम्राया
 गडापांदेवाःप्रजापतिगृहपतयऽऋक्षिमराध्रुवौस्तामहिंरास्यामोयप्रजापतस्तनूर

नसौम्यदुग्धवारुणामधि त्रितयै समुदयंतमारुतं विष्णुं दमानं वैश्वदेवं बिंदुम
 मे त्रंशो गृहीतं घावा पृथिवी यमुदासितं सा विज्रं क्रुतं वैश्वं द्रिषमाणं गृह
 स्यत्यमुपसन्नमसेः पूर्वी हतिः प्रजापतेरुत्तरैर्द्रुतमेतदाग्निहोत्रं वैश्वदेवं षोडश
 लंपशुषु प्रतिष्ठ वैश्वदेवेनाग्निहोत्रेण षोडशकलेन पशुषु प्रतिष्ठितेन राधोतियऽएवं
 द २६ यस्याग्निहोत्रं पावस्तृष्टादुत्थमानोपविशेत्कातत्र प्रायश्चित्तिरिति
 तामभिमंत्रयेत् यस्माद्गृहस्थिनिषीदसिततो नो अभयं कृधि। पशून् नः सर्वा गोपायनं
 न मोक्षयामी। कृषश्चितामुखापयेदुदच्छादेव्यदितिरायुर्यज्ञपतावधात्। इन्द्राय हव
 तीभागं मित्राय वरुणाय च यथास्या उदयाभूधसि च मुखे वा पृच्छी पादौ चैनां ब्राह्मणा

२५

यरथासातत्र प्रायश्चित्तिर्यस्याग्निहोत्रं पावस्तृष्टादुत्थमानावाश्रयेत्कातत्र प्रायश्चित्तिरि
 त्यशनायाह वाऽएषा यज्ञमानस्य प्रतिख्यायवाश्रयेत्तामन्तमप्यदयेच्छांतिर्वाऽभर्त
 स्तृषवसाङ्गवती हि भूया इति सातत्र प्रायश्चित्तिर्यस्याग्निहोत्रं पावस्तृष्टादुत्थमानास्यं देतका
 तत्र प्रायश्चित्तिरिति सयित्रे स्तृष्टये तदभिमुख्यं उपेयदधदुग्धं पृथिवीमस्तृष्टये दोषधीर
 त्यपस्तृष्टये दापः पयोगे हे पुपयो पयोऽअध्यायां पयो वस्त्रेषु पयो अस्तु तत्र याति तत्र यत्
 परिशिष्टं स्यात्तेन ऊहुयाद्यलं होमाय स्याद्यगुमेवै सर्वं सिक्तं स्यादथान्यामाहु यतां दु
 ग्धातेन ऊहुयादात्वेव श्रद्धाये होतव्यं सातत्र प्रायश्चित्तिः सर्वं वा अस्य बर्हिष्यं सर्वं परि
 श्रुतं यऽएवं वै विद्वानग्निहोत्रं ऊहोति २ ॥ २० ॥ असौ वा अस्य दिव्यो रूपः पृथि

हो
 दग्निहोत्रमुभयेषु ह्यते यद स्तमिते सायं जुहोत्यु दिते प्रातस्मादुदिते तव्यं
 चतुर्विंशे हवै संवत्सरे नुदित होमी गायत्री लो कमा प्रोति द्वादश उदित होमी शयदा
 दौ संवत्सरा व नुदिते जुहोत्यु थहोस्ये को हुतो भवत्यथय नुदिते जुहोति संवत्सरेण
 व संवत्सरमा प्रोतियः एवं विद्वानुदिते जुहोति तस्मादुदिते होतव्यं मे ह वा अहोरात्र
 यो सो जसि जुहोति यो स्तमिते सायं जुहोत्यु दिते प्रातरग्नि नावते जसा रात्रि स्ते ज
 स्वत्यादित्येन ते ज सा हस्ते ज स्वदसो रात्रयो हस्ते हास्यते जसि कुतं भवति यः ए
 वं विद्वानुदिते जुहोति तस्मादुदिते होतव्यं ॥ ४ ॥ एव २५ ॥ एते हवै संवत्सरस्य
 च केयदहोरात्रे नाभ्या प्रवत संवत्सर मेति यथो नुदिते जुहोति यथैकतश्च केणया

या त्तादृक्क दथयः उदिते जुहोति यथो भयतश्च केणयान्क्षि प्रम ध्वा नं समश्नवीत तादृक्क त्वे देषाभि
 यजुगाथाणीयते ॥ एह इत्थं नरभ्या मिदमेति युक्ते यद्भूतं भविष्यच्चापि सर्वं ॥ ताभ्यामि यादानी नाथाय
 प्रीतो दिवै वा न्यजुहो यान्क्रम न्यदितिराथं तरो वैरात्र्य हर्षा हतमग्निर्वैरात्र्यं तस्मादित्यो एह दते हवा ए
 देवते श्रुत्वा विष्णुस्वर्ग लो कं गमयतो यः एवं विद्वानुदिते जुहोति तस्मादुदिते होतव्यं तदेषाभिय जगा
 थाणीयते ॥ यथा ह वा स्मृतिर्यो केन यायाद क्लृप्ता न्यदुपयो जनायाः एवं यतिने ब ह वा जनासः पुरो दया
 जुहोति यग्निहोत्र मिति तावा एतां देवता प्रयतीं सर्वमिदमनु प्रैति यदिदं किं चैतस्ये हादं देवता
 या अनुचरं सर्वं यदिदं किं चैतस्मानुचर वत देवता विंदते ह वाऽ अनुचरं भूत्यस्यानुचरो यः ए
 वं वेद स एष एकदि तिथिः स एष जुहोति सति तद्यद्दोगाथा भवत्यनेन समे न सा सो
 भिशस्ता देन स्वतो वाप हरा देनः ॥ एका तिथि मय सायं तणा द्वि वि सानि स्तेनो अयसो जल

रत्यवहवसऽएकतिथिः सऽएवऽऽकृत्वसत्येतांवाचसदेवतामपराहियोलमग्नि
 होत्रावसंभानिहोत्रं जुहोति तमेवादेवतापरुहापरुण ह्यस्माच्चलोकादमुष्मात्रोभाभ्यां
 योलमग्निहोत्रायसंभानिहोत्रं जुहोति तस्माद्योलमग्निहोत्रायस्याहुऽहुयान्नस्मादाहुर्न
 साममातधिरपरुथऽइत्येतहसमेवतद्विहमिगराज्ञानश्रुतेयऽअदितहोमिनमेकादशा
 क्षमानुततवमुवाचप्रजायामेनंविज्ञातास्मोयदिविवादान्हुहोत्यविद्वानेति तस्योह २
 कादशाक्षराष्टमिध्वप्रजावध्ववराष्टमिवहवाऽअस्यप्रजाभवति यऽएवंविद्वानुदितेजु
 तितस्मादुदितेहोतव्यं ॥ ५ ॥ ३॥ उचभुखभुवाआदित्य आहृणीयेतरस्मीत्संदधाति क
 सयानुदितेजुहोतियथापारायवावत्सायवाज्ञातायास्तमंप्रतिदध्यात्तादुदययऽउ
 दितेजुहोतियथाकुमारायवावत्सायवाज्ञायतोऽस्तमंप्रतिदध्यात्तादुदितेजुहोतियथा
 कु २

दध्यात्ताधीयमानमुनयोर्लोकयोरंनाद्यमनुप्रतिधायतेस्माच्चलोकादमुष्मात्रोभाभ्यांसयो
 नुदितेजुहोतियथापरायवावत्सायवाज्ञातायास्तमंप्रतिदध्यात्तादुदययऽउदितेजुहोति
 यथापरायवावत्सायवाज्ञातायास्तमंप्रतिदध्यात्तादुदययऽउदितेजुहोतियथापरायवावत्सायवा
 स्मोत्सोक्तऽआदध्यातियऽएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यमुचभुख
 भुवाआदित्यः सर्वाणिभूतानिप्राणयन्ति तस्मादेनंप्राणऽइत्यावधत्तप्राणस्तस्यसंप
 तिहुतंभवति यऽएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यमपहवैसत्यंवदसत्यहु
 होतियांस्तमितसायंजुहोत्यदितिप्रातर्भुवस्वरोऽमान्ज्योतिर्ज्योतिरग्नि
 मितिसायंजुहोतिर्भुवस्वरांस्सूर्योऽज्योतिर्ज्योतिःसूर्यऽशतप्रातःसत्यंहोस्य

वदतः संत्येजुं भवति यः एवं विद्वानुदिते जुहोति तस्मादुदिते होतव्यं तदेवाभिपद्यतां यागा
यते। प्रातः प्रातः नृतं ते वदंति पुरोदया जुहोति ये नि होत्रं ॥ दिवा कीर्त्यं मदिवा कीर्तयंतः स
र्यो ज्योतिर्न तदा ज्योतिरेषामिति ॥ ६ ॥ ३१ ॥ प्रजारतिर कामयत प्रजायेत यश्च यान्स्यामिति
सतपो तप्यत सतपस्त ह्येमी लोकान सृजत पृथिवीमंतरिक्षं दिव्यं तां लोकान भ्यतपतेभ्यो
भित्तमेभ्यस्त्रयो वेदः अजायंतः क्रुर्वेद एवाग्नेरजायत यजुर्वेदो वायोः सामवेदः आदि २९-
त्यातान्वेदान भ्यतपतेभ्यो भित्तमेभ्यस्त्रिणिशुक्र एष जायत भूरित्येवः क्रुर्वेद इदं जा
यतं भुव इति यजुर्वेदा स्वारतिसामवेदा तानि शुक्राण्यभ्यतपतेभ्यो भित्तमेभ्यस्त्रयो
वर्णा अजायन्ता कारु कारो मकार इति ताविक धासमभरु दंतत्वे ३ दो ३ मितितस्मा
४५ त्रिणिशुक्राण्यजायत नानिरेव पृथिव्या अजायत वायु रंतरिक्षा इति त्रिणिशुक्राणि ज्योतींश्च भ्यतपते